

I stället för valanalys

Anders Nilsson & Örjan Nyström

I stället för valanalys
Anders Nilsson & Örjan Nyström

Tankeverksamheten inom Arbetarrörelsen i Göteborg

Om författarna

Anders Nilsson och Örjan Nyström har bl.a. skrivit böckerna *Den sociala demokratins andra århundrade* (Atlas förlag 2005), *Reformismens möjligheter* (Premiss förlag 2008), *Den globala utmaningen och jämlikhetens grunder* (Arbetarrörelsens tankesmedja 2009) och *Jämlikhetsnormen* (Tankeverksamheten/ABF 2012).

Författarna svarar själva för framlagda uppfattningar och slutsatser i Tankeverksamhetens skrifter.

Ansvarig utgivare: Ann-Sofie Hermansson
www.tankeverksamheten.se
redaktion@tankeverksamheten.se

ISBN 978-91-87077-37-1

Göteborg 2014

I stället för valanalys

Inledning

Det ser ut som om vi har en socialdemokratisk regeringsbildare igen. Men det är en i historiskt perspektiv starkt försvagad socialdemokrati som måste söka regeringspartners i ett besvärligt parlamentariskt läge. Under decennierna har vi kunnat iaktta hur reformismen i hela Västvärlden oavslått tunnats ut, förlorat sin samhällsförändrande kraft och tappat folklig förankring. Den under ett halvt sekel på 1900-talet praktiskt taget statsbärande svenska arbetarrörelsen har nu normaliserats till vad som blivit standard för europeisk socialdemokrati – ett parti som samlar mellan en femtedel och en tredjedel av valmanskåren. Det torde vid det här laget vara omöjligt att längre förklara detta med tillfälligheter eller subjektiva tillkortakommanden av olika slag. Det är nödvändigt att ställa frågan om det inte är så att de samhällsförändringar som pågår föranleder omprövningar och utvecklingar av den socialdemokratiska reformismens strategier och metoder, utmaningar som partierna hittills inte förmått konfrontera.

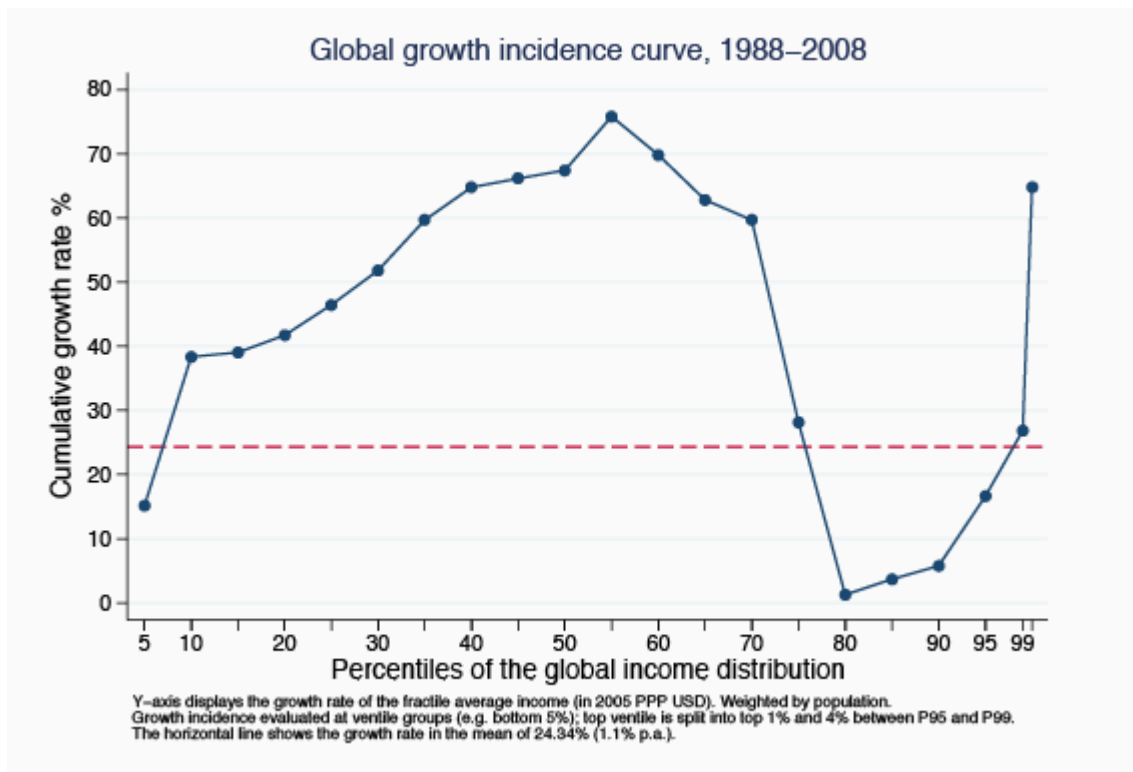
Under år 2013 kom det ut två skrifter som – även om deras analyser är motsägelsefulla - var och en på sitt sätt belyser den tid av mycket omfattande samhällsförändringar vi lever i. Den ena är rikligen omtalad i offentligheten, och omhuldad i vänsterdebatten – den franske ekonomen Thomas Pikettys *Le Capital au XXIe siècle* (Kapitalet i det tjugoförsta århundradet). Den andra har åtminstone hittills väckt mindre uppmärksamhet: en rapport från Världsbanken i december i fjol – *Global Income Distribution* av Christoph Lakner och Branko Milanovic. Båda dessa texter öppnar för en fördjupad debatt om kapitalismens rörelseriktning i det globala perspektiv som den frågan numera måste betraktas ur. Utifrån dem blir det möjligt att ta upp en fördjupad debatt om utvecklingstendenser i den kapitalistiska ekonomin och klassamhället, och den genomgripande betydelse detta har för hur en reformistisk politik i socialdemokratisk tradition kan utformas i vår tid.

Det första steget för att göra dessa omprövningar är att förstå vad som sker med det kapitalistiska system som behärskar världen. Syftet med denna rapport är att med utgångspunkt från de nämnda texterna och sådant vi

tidigare publicerat i Tankeverksamhetens regi bidra till en sådan analys. Politiska slutsatser måste ännu vänta ett tag, tror vi.

Den globala inkomstfördelningen

Vi börjar med det diagram varmed Lakner & Milanovic sammanfattar resultaten av en studie av hur den globala inkomstfördelningen utvecklats mellan slutet på 1980-talet och finanskrisen år 2008. Nya databaser och förbättrad metodik gör att denna beräkning anses mer tillförlitlig än liknande tidigare. Enligt författarna representerar de förändringar diagrammet utvisar "den mest djupgående omstöpningen av individuella inkomster i global skala sedan den industriella revolutionen".

Diagrammet är konstruerat så att världens alla inkomsttagare är ordnade efter inkomst längs den horisontella axeln, med dem som tjänar mest längst till höger och de som tjänar minst längst till vänster. Man har sedan delat in dem i tjugondelar och noterat inkomsten i den nedre delen av varje sådan grupp för åren 1988 och 2008. Inkomstökningen mellan dessa tillfällen anges längs den vertikala axeln; därtill redovisas även inkomstutvecklingen för den procent av världens befolkning som har de allra högsta inkomsterna, vars kurva som synes pekar kraftigt uppåt. Men de största inkomstökning-

arna har inte ägt rum där, utan mellan den 35:e och 70:e percentilen, dvs. för dem som befinner sig i den mittersta tredjedelen av den globala inkomstskalan och har en tredjedel av jordens befolkning under sig i inkomsthänseende, och en tredjedel över sig. Räknat i 2005 års köpkraftjusterad US-dollar har realinkomsterna i detta intervall ökat med mellan 60 och 75 procent. Från den 70:e percentilen faller inkomstökningarna kraftigt till strax över noll för den 80:e. Därefter stiger det igen, varav synnerligen brant för den översta procenten.

Materialet tillåter identifikation av var i världen olika inkomstgrupper är koncentrerade. De som befinner sig i den mittersta tredjedelen med de största inkomstökningarna finns i nio fall av tio i asiatiska tillväxtländer. Medianinkomsten i kinesiska städer har under perioden ökat med en faktor av tre, de thailändska och indonesiska medianinkomsterna med en faktor av två, och den indiska med 1,4. Mindre väntat är kanske att den grupp som har ökat sina inkomster minst nästan helt finns i mogna ekonomier. En överväldigande majoritet av förlorarna mellan de 75:e och 80:e percentilerna, där en del inkomster knappast ökat alls, finns i vad vi kallar "den rika världen". Men inte var som helst där utan i den nedre halvan av inkomstskalan i länderna. Under perioden har den tyska medianinkomsten ökat med endast sju procent, i Japan har den fallit i reala termer.

Under intryck av den översta procentens kraftiga ökning av inkomsterna i förening med den svaga inkomstutvecklingen för dem i den nedre delen av inkomstskalan har vi i väst sedan 1980-talet tenderat att uppfatta ökade inkomstskillnader som en mer eller mindre allmän trend i vår tids globaliserade marknadsekonomi. Men ser vi den globala marknadsekonomi i dess helhet har inkomstskillnaderna faktiskt minskat i perioden mellan åren 1988 och 2008. Visserligen är den globala ginikoefficienten fortfarande mycket hög, cirka 0,70, men den har fallit med två ginipoäng under de senaste tjugo åren av globalisering.¹ Om vi använder det andra brukliga måttet för inkomstspridning, avståndet mellan 10:e och 90:e percentilen, så är utjämnningen mycket påtaglig i global skala. Den globala medianinkomsten har ökat med nära 70 procent i perioden.

Kort sagt: vad diagrammet visar är att de kraftiga inkomstökningarna i den ekonomiska eliten inte kunnat förhindra att en ökad global inkomstutjämnning ändå skett, detta i kraft av å ena sidan framväxten av en ny global medelklass, och å andra sidan en stagnerande inkomstutveckling för stora delar av den lägre medelklassen och arbetarklassen i de gamla industriländerna i Väst. Sammantaget betyder detta lika omfattande som svåröverblickade förändringar i det globala klassamhället. Till dem ska vi återkomma, men först finns det anledning att titta närmare på några aspekter av

---

¹ Ginikoefficient är ett vanligt mått för att beskriva inkomstspridning. Det är ett indexvärde som kan variera med decimaler mellan noll (alla tjänar lika mycket) och ett (en person eller ett hushåll har all inkomst och resten av befolkningen ingen).

den nya globala medelklass Lakner och Milanovits fäster uppmärksamheten på.

Jämlikhet och ojämlikhet i Kina

För omstöpningsen av det globala inkomstfördelningsmönstret spelar utan tvivel utvecklingen i Kina en huvudroll. Med en befolkning som utgör en sjättedel av mänskligheten, att jämföra med en tolfte del i EU och en tjugondel i Förenta staterna, har den kinesiska utvecklingen stor tyngd i världsekonomin. I väst finns en utbredd föreställning av kraftigt växande inkomstskillnader i Mittens Rike. Men verkligheten är mer komplex. OECD (2010) har konstaterat både att tidigare beräkningar av den kinesiska gini-koefficienten visat för höga värden, och att den har avtagit sedan sekelskiftet. OECD redovisar nu en ginikoefficient för Kina i dess helhet om 0,41, dvs. i nivå med Förenta staterna.

Man får därtill ta i beaktande att Kina i realiteten består av två ekonomier – landsortskina och stadskina. Inkomsterna är jämnast fördelade i städerna, därefter på landsbygden – och ojämst är fördelningen mellan land och stad. Ser vi till det moderna Kina, dvs. städerna, är inte inkomsternas fördelning mer ojämn än i t.ex. Tyskland eller Frankrike. Den större ojämheten som vi ser på landsbygden handlar i sin tur i stor utsträckning om skillnader i medelinkomst mellan olika provinser och mellan avlägsen landsbygd och de stora städernas nära omland av intensiv och lönsam grönsaksodling. Men inte heller ett sammanräknat värde för Kinas landsbygd tagen för sig i dess helhet är anmärkningsvärt högt utan i nivå med Storbritanniens. Den stora klyftan står mellan land och stad, med en medelinkomst i städerna som är tre gånger högre än på landsbygden (Gustavsson, Li & Sicular 2008).

Att inkomstskillnaderna nu minskar i Kina beror dels på den omfattande inflyttningen till städerna från landsbygden, men också på att lönerna för industriarbetare har ökat snabbt under senare år som ett utslag av regimens strävan att driva upp förädlingsvärden och växla om från exportdriven till av den inre efterfrågan driven utveckling. Ytterligare en inte obetydlig faktor är ökade välfärdspolitiska ambitioner. Att Kina under de senaste fem åren infört folkpensioner för 240 miljoner landsbygdsbor har rönt föga uppmärksamhet i västerländska media (Nilsson & Nyström 2012; se även DRC/World Bank 2012). Initialt ökade Deng Xiaopings marknadsliberaliseringar inkomstklyftorna, men sedan sekelskiftet har den ekonomiska tillväxten i kombination med politiska reformer minskat skillnaderna. Lakner och Milanovic påpekar att den rikaste procentens särskiljande från resten är ett globalt fenomen. Här skiljer sig inte Kina och Förenta staterna så mycket – eller Sverige för den delen. Till detta ska vi återkomma.

Samtidigt bör det påpekas att även om Kina spelar en huvudroll när det gäller framväxten av en ny global medelklass, så sker detta även på andra håll i vad vi tidigare kallade Tredje världen, till exempel i Indien, Indonesien, Brasilien, Chile, Angola och Nigeria, för att ta några exempel. Det hänger i grunden samman med att produktionsvärdet i tillväxt- och utvecklingsländer ökar. Sedan år 2012 överstiger det i absoluta tal "den rika världens" (IMF).

Vad detta visar är att den nya globala medelklassens framväxt står i samband med den ekonomiska produktionens strukturomvandling i världsmåttstock, med åtföljande förändringar i den globala arbetsfördelningen – en utveckling som sköt fart under 1990-talet och fortsätter med förnyad kraft idag, i efterdyningarna av 2008 års finanskris.

Med detta i minnet – låt oss övergå till den analys av "Kapitalet i det tjugoförsta århundradet" som Thomas Piketty gjort.

Ojämlikhet och kapital hos Thomas Piketty

I motsats till Lakner & Milanovic berättar Piketty en historia om ökad ojämlikhet som det karaktäristiska i den moderna kapitalismen. Hans analys, som baserar sig på ett omfattande empiriskt material från industrisamhällets hela historia, låter sig naturligtvis inte enkelt sammanfattas på några rader, men huvuddragen må ändå skisseras. I korthet studerar Piketty förhållandet mellan den allmänna ekonomiska utvecklingen och hur dess frukter fördelas mellan olika delar av befolkningen. Hans fokus är emellertid smalare än Lakner & Milanovics, både klassmässigt i det avseendet att det ligger på förmögenhetsbildningen hos den översta decilen, och geografiskt genom att hans undersökning är begränsad till Förenta staterna, Storbritannien, Frankrike och Tyskland, med några sidoblickar på bl.a. Italien, Canada, Japan och Sverige.

Piketty visar att den översta ekonomiska elitens andel av de samlade ekonomiska tillgångarna i nämnda samhällen nådde en maximal nivå decennierna kring förförre sekelskiftet. Men under större delen av 1900-talet sjönk den – fram till 1980-talet då det inträffade en brytpunkt, och sedan dess har förmögenhetskonzentrationen fortgående ökat igen. Nedgången under 1900-talet förknippar Piketty med det "externa" inflytandet av perioden av kriser och krig i åren 1914-1945 och dess kolossala kapitalförstörelse. Det skapade förutsättningarna för en tillfällig period av ekonomisk expansion och ökad jämlikhet under efterkrigstiden. Med detta tal om "externaliteter" antyder han att den vändning som skedde på 1980-talet återfört kapitalismen till en "normalkapitalistisk" utvecklingskurva. Han argumenterar till och med för att den förnyade förmögenhetskonzentration till sam-

hällets toppskikt som vi sett under de senaste decennierna är resultatet av ekonomiska lagar för kapitalismen.²

Det "skandalösa" med Pikettys analys är inte att han påvisar att de rika blivit ofantligt mycket rikare på sistone – det har många gjort (samma bild ger ju för övrigt Lakner & Milanovics rapport). Det är att han förankrar denna utveckling i det ekonomiska systemets själva funktionssätt, och detta på basis av ett omfattande empiriskt material i långa tidsserier. Vändningen år 1980 handlar alltså inte om "nyliberalismen", som ofta förutsätts i vänsterdebatten, utan om det kapitalistiska systemet i sig – och därmed om framtiden, om det tjugoförsta århundradets samhälle. Hans analys drabbar allmänt omfattade föreställningar och offentligt hyllade värden som alltsedan demokratins genombrott tjänat som legitimitetsgrund för det moderna industrisamhället; att makt, inflytande och ekonomiska förmåner i detta samhälle ska basera sig på arbete, ansträngning, förutseende, entreprenörskap och meriter, och att sådant åtminstone i princip, potentiellt kan göras tillgängligt för envar på lika villkor – meritokrati och demokrati, kort sagt. Istället hävdar Piketty att det är ärvd rikedom som förr som nu i grunden, i längden, och som endogen systemfaktor, styr samhällets ekonomiska och politiska hierarkier.

Piketty knyter på så vis an till en systemkritisk tradition som dels går tillbaka till Marx (som vi strax ska återkomma till). Men den berör också ekonomiska och politiska tänkare under 1900-talet (Schumpeter, Veblen), vars verk baserar sig på farhågor att kapitalismens tendens att gynna en parasitär överklass' privilegierade positioner i längden kommer att visa sig oförenliga såväl med en skapande, innovativ ekonomi som med demokratiskt styre och jämlikhet. Och – andra sidan av samma sak: Pikettys analys försätter i allvarlig gungning sådana politiska traditioner som hävdar att dessa krafter i det ekonomiska systemet gradvis kan undermineras och

---

² Piketty formulerar kapitalismens "första" och "andra lag". Den första är egentligen en definition: kapitalets andel av nationalinkomsten, y , är $r \times k/y$, där r är ett mått på kapitalavkastningen och k är ett mått på den aggregerade kapitalstocken. Den andra lagen, som egentligen är en teori eftersom den innehåller ett antagande om sparkvoten, säger att om sparkvoten i en ekonomi, s , är konstant över tid måste proportionen mellan kapital och inkomster, k/y , på lång sikt vara lika med s/g där g är tillväxttakten. Sammantagna bildar dessa lagar Pikettys huvudtes: kapitalets andel av inkomsten är $r \times s/g$. Denna formel är ytterst alarmerande därför att om tillväxten går mot noll, som Piketty argumenterar för, så kommer kapitalets andel av ekonomin enligt denna logik att öka explosivt. Daron Acemoglu & James A. Robinson (2014) argumenterar dock i ett tänkvärt arbetspapper för att Pikettys sätt att formulera lagar för samhällsekonomin speglar en 1800-talsmässig och föråldrad syn på ekonomisk utveckling. Kapitalistiska marknadsekonomier styrs inte av abstrakta lagar utan av historiskt framvuxna konkreta politiska och ekonomiska institutioner i förening med den tekniska utvecklingen, menar de. Med exempel från Sverige och Sydafrika visar de att enbart studier av förmögenhetsfördelningens topp inte är tillräckligt för att dra slutsatser om hur värdefördelningen utvecklas i ett samhälle. Ojämlighetens dynamik bestäms mer av institutionella faktorer och dess förändring än av den skillnad mellan tillväxttakt och kapitalavkastning som Piketty ställer i centrum.

stävjas – såsom svensk socialdemokrati gjort, alltsedan Nils Karlebys Marxkritik på 1920-talet.³

Pikettys analys har likväl inom breda vänsterkretsar anammats som en välkommen vetenskaplig bekräftelse av hur man upplevt samhällets aktuella utveckling. I vänsterdebatten har man också tagit till sig hans anspråk på att ha blottlagt ”kapitalismen i det tjugoförsta århundradet”. Som brukligt har anspelningar på Marx’ *Kapitalet* varit ymniga: Pikettys bok har sagts vara ”det nya *Kapitalet*”. Några djupare tankar om de politiska konsekvenserna av en anslutning till Pikettys systemkritik har däremot ännu så länge saknats.

Låt oss först granska Pikettys förhållande till den socialistiska idétraditionen.

Piketty och Marx

Vilka förtjänster man än vill tillmäta Piketty så har han inte skrivit någon ny ”*Kapitalet* för det tjugoförsta århundradet”. Hans definition av kapital är en annan än Marx’. Den senare menade att kapital är en social, politisk och juridisk kategori – medlet med vilket den dominerande klassen kontrollerar produktionsmedlen. Kapital kan anta formen av pengar eller maskiner och vara fast eller variabelt - men till sitt väsen var det enligt Marx varken fysiskt eller finansiellt utan handlar om kapitalisternas makt att bestämma över produktionen och extrahera överskott från arbetarna. För Piketty är kapital något annat – helt enkelt personligt ägda tillgångsvärden. Det kan vara banktillgodohavanden, fastigheter, värdepapper, guld, ädelstenar eller konst. Kapital är rikedom i privata händer, punkt slut. Bortom det fysiska och finansiella finns ingenting.

Därmed faller paradoxalt nog en hel del av i produktionen sysselsatt kapital bort från hans analys, därför att det i våra dagar inte är privatägt utan med Marx’ ord ”församhälleligt” genom kredit (även om en del representeras av välbärgade hushålls fondsparande och aktieinnehav). Samtidigt får man säga att Pikettys ”återupptäckt” av den privata förmögenhetsbildningen i hushållssektorn, som nästan fallit ur synfältet i studier av den moderna kapitalismens funktionssätt och därtill är statistiskt svårtillgänglig, är värdefull. Man kan också säga att han - med sin slutsats att marknadsekonomins koncentrerade förmögenhetsbildning i hushållssektorn leder till ett samhälle där förr eller senare ärvd rikedom dominerar - på empirisk grund

---

³ Piketty är motsägelsefull genom att han - i vad som framstår som bokens svagaste avsnitt - ändå tycks landa i slutsatsen att reformismen är möjlig med sitt förslag om en internationell skatt på kapital. I det franska presidentvalet för två år sedan stödde han aktivt socialistpartiets kandidat och landets nuvarande president François Hollande.

väcker liv i Marx' teori om kapitalismen som ett i grunden destruktivt, självförstörande system. Stagnation och förfall är att vänta, menar Piketty.

En central fråga är om en sådan slutsats är generell för marknadsekonomin eller – mot bakgrund av det geografiska begränsade i Pikettys ansats och den vändpunkt mot förnyad förmögenhetskoncentration på 1980-talet han pekar ut – om den är något som specifikt gäller Västerlandet i en period av relativ tillbakagång i globalt perspektiv. I båda fallen är det en utmaning mot socialdemokratisk reformism som förtjänar mer granskning än den fått i hittillsvarande debatt.

Piketty och Bernstein

Pikettys menar alltså att "externa" förlopp under 1900-talet – världskrigens och mellankrigskrisernas kolossala kapitalförstörelse – skapade en undantagssituation, medan utvecklingen dessförinnan, i 1800-talets Europa, visar upp kapitalismens "normalitet": rikedomens koncentration vid ena polen, och massornas utarmning vid den andra. Piketty knyter här an till en klassisk diskussion i socialismens idéhistoria, och en av socialdemokratins urtexter som självständig idéströmning: Eduard Bernsteins kritik av Marx' utarmningsteori från år 1899. Enligt utarmningsteorin skulle klassamhället under kapitalismen genomgå en fortgående polariseringsprocess där rikedomens obönhörligen skulle koncentreras vid samhällets ena pol, samtidigt som allt bredare massor skulle pressas ner i fattigdom vid den andra. Piketty ger vad förmögenhetsutvecklingen för toppskiktet utförligt empiriskt underlag som synes bekräftar Marx' synsätt. Det sena 1800-talet var verkligen en period av kolossal ojämlikhet där ärvd rikedom, åtminstone fram till förra sekelskiftet, dominerade. Hur förhåller sig då detta till Bernsteins kritik?

Vad Bernstein med utgångspunkt från primärdata från tyska banker visade var att klassamhällets utveckling inte bara handlade om att rikedomens koncentrerades i toppen (vilket han inte förnekade), inte heller om att fattigdomen ökade i botten (vilket han inte heller förnekade). Men den centrala faktor som saknades i Marx' utarmningsteori var att det samtidigt fanns en tendens till ökat sparande och förmögenhetsbildning vid inkomstskalan mitt. Detta lät antyda att det fanns en annan tendens i klassamhällets utveckling som Marx (av naturliga skäl) inte uppmärksammat: ett framväxande mellanskikt av bättre ställda arbetare och lägre tjänstemän (Steger 1997). Detta var en utveckling som inleddes redan i slutet av 1800-talet, och sköt fart under perioden fram till första världskriget – den kan alltså inte förklaras av Pikettys "externa faktorer" i form av den påföljande perioden av krig och kriser.

Det finns en annan blind fläck i hela den debatt om kapitalismens utveckling och klassamhällets förändringar som Pikettys bok väckt till liv. Hans

fokus på privatförmögenheterna går här i förening med en vid detta lag mångårig ignorans inom vänstern vad gäller kapitalismen som produktionssystem. Redan i vår diskussion ovan om skillnaden mellan Pikettys och Marx' kapitalbegrepp – en skillnad som vad vi sett inte alls uppmärksammats i vänsterdebatten i Europa - snuddade vi vid denna fråga.⁴ Kapitalismen som fördelningssystem kan inte diskuteras skiljt från dess system för produktion – kapitalets makt över och beroende av produktionsmedlen och deras utveckling, och klassamhällets beroende av utvecklingen av arbetskraften som produktivkraft. Det kapitalistiska industrisamhällets utveckling som produktionssystem är oupplösligt förbunden med ett komplicerat spel mellan å ena sidan makt och kontroll över arbetskraften och å den andra beroendet av systemets förmåga för att mobilisera, ta tillvara och utveckla de mänskliga resurserna i takt med strukturomvandlingens cykliska utveckling av teknik, företags- och arbetsorganisation. Inom ramen för detta spel har hela tiden utvecklats nya former för organisatorisk och teknisk rationalisering som krävt fortgående nyinvesteringar i produktionsfaktorn arbetskraft (eller humankapital). Hela denna utveckling, som har haft det mest djupgående inflytande på klassamhället och därmed resursfördelningen, faller utanför Pikettys analys av privatförmögenheternas järnhårda ackumulation. Dess allmänna tendens under industrisamhällets historia som helhet har varit att den varit en utjämnande kraft på ett sätt som skymms såväl i Pikettys analys som i Marx' utarmningsteori.

Med detta fokus på produktionens villkor och arbetslivets förändringar blir det också omöjligt att, som Piketty, betrakta efterkrigstidens ekonomiska utjämning enbart som produkter av "externa" faktorer – spåren av krig och kriser. "Produktionsfaktorn", med bakgrund i arbetslivets förändringar i spåren av den andra industriella revolutionen, hade utan tvivel stor betydelse för den förändring av klassamhället som Bernstein uppmärksammade vid förra sekelskiftet. Samma faktor hade en avgörande betydelse för fortsättningen av utjämnningstendenserna under de första efterkrigsdecennierna, på basis av den strukturomvandlingscykel som rymde fordismens framväxt i välfärdskapitalismen. Denna faktor, och dess verkningar på klassamhället, måste vi även ta in i diskussionen om "det tjugoförsta århundradets kapitalism", på basis av i den tredje industriella revolution vi genomlever idag.⁵

---

⁴ Däremot har James K. Galbraith i Förenta staterna i en recension i *Dissent Magazine* (Spring 2014) gjort en iakttagelse om skillnaden mellan Pikettys och Marx' syn på kapitalets beskaffenhet som liknar den vi gör.

⁵ Hur den cykliska strukturomvandlingen med åtföljande förändringar i produktionsvillkoren under den tredje industriella revolutionen förändrat klassamhället och förutsättningarna för en reformistisk politik har varit ett återkommande tema i sådant vi skrivit i olika sammanhang under lång tid. Att mer utförligt återge våra uppfattningar på detta område skulle spränga ramen för denna skrift. Vi hänvisar till bl.a. Nilsson & Nyström 2012 och 2014.

Den globala inkomstfördelningen och det västerländska klassamhällets förändring

I studien från Världsbanken ställer Lakner och Milanovic den kritiska frågan om det finns ett samband mellan de globala medelinkomsttagarnas inkomstökningar i tillväxtländer och det magra utfallet för befolkningarna i nedre halvan av inkomstskalan i Västvärldens mogna ekonomier. De inkomstdata de analyserar kan inte bilda underlag för en sådan slutsats, men de menar att den är trolig.

Vi instämmer i denna bedömning. I rapporten *Det polytekniska bildningsidealet och den tredje industriella revolutionen* (2014) framhöll vi att teknisk utveckling i kombination med stark tillväxt av globala produktions- och värdekedjor har eliminerat många rutin- och kroppsarbeten i de mogna industriländerna. I tayloristiska arbetsorganisationer med höga förädlingsvärden var dessa arbeten kritiska för värdetillväxten och de tenderade att vara tämligen välbetalda, inte minst därför att de ofta var koncentrerade till större arbetsplatser med goda förutsättningar för facklig organisering. Åtskilliga av dessa jobb har försvunnit genom automation eller ersatts av produktion i tillväxtländer. I Sverige omfattar visserligen varuförädlingen i dess helhet, såväl värde- som sysselsättningsmässigt, en lika stor andel av den privata sektorn i dag som under industrisamhällets höjdpunkt på 1960-talet. Men sektorn har i vårt land genom specialisering och arbetsdelning i globala värdekedjor tjänstefierats på ett sätt som gör att den traditionella sektorsindelningen mellan "varor" och "tjänster" delvis har mist mening. Merparten av värdeskapandet i den privata tjänstesektorn handlar om insatser i varuförädlingen (Jansson 2007; Jonsson 2012).

Den analys vi gjorde i rapporten pekar mot slutsatsen att Västvärldens sociala stratifiering eller klasstruktur håller på att förändras radikalt. Den förhållandevis stabila ordning som växte fram under 1800-talet och konsoliderades under 1900-talet tycks ge vika och ge rum för en ny ordning som ännu befinner sig i början av sin utveckling, men där några huvuddrag ändå låter sig urskiljas.

Det ena handlar om de traditionella arbetar- och medelklassernas försvagade ställning, som ju avspeglas i Lakner & Milancovics studier av deras stagnerande eller krympande inkomstandel. Att det inte bara är industriarbetarklassen som minskar i Västvärldens mogna ekonomier utan även den traditionella medelklassen har påvisats av bl.a. Steven Pressman (2007). En närmare analys, mot bakgrund av förändringarna i produktionen och den internationella arbetsfördelningen, visar att det inte så mycket handlar om en allmän stagnation och tillbakagång som om en klassmässig splittring och polarisering. I sin bok drar Piketty många paralleller mellan dagens Förenta staterna och 1800-talets Europa, och frågan kan ställas om dagens USA är en ny *Downton Abbey*-ekonomi. Men det nya klassamhälle som växer fram i Västvärlden har en annan anatomi än 1800-talets herrskap och tjänstefolk.

Det finns skillnader mellan EU och USA, men gemensamt för det globaliserade kunskapssamhället i Väst tycks vara ett alltmer tudelat och segregerat samhällsliv mellan hög- och lågutbildade, vilka bildar ungefär lika stora grupper av befolkningen.

De senare hänvisas i allt ökad grad till otrygga och lågavlönade anställningar eller uppdrag inom sektorer för service och personliga tjänster med låga förädlingsvärden - eller hamnar i marginaliserad fattigtillvaro med hög risk för ohälsa, missbruk och brottslighet. De som däremot har utbildningskvalifikationer och färdigheter vilka eftertraktas på de delar av arbetsmarknaden som har höga förädlingsvärden (i hög grad inom eller i anslutning till de globala värdekedjorna) uppvisar en rakt motsatt socioekonomisk bild av stigande inkomster, låg arbetslöshet och god hälsa. En pådrivande kraft för polariseringen är den accelererande urbaniseringen och dess agglomeration som driver upp förädlingsvärden och inkomster i sektorer för kvalificerade tjänster och samtidigt ökar efterfrågan på lågbetalda personliga tjänster (Baum-Snow & Pavan 2010). En mer relevant sektorsindelning än "varor" och "tjänster" synes i dag vara värdeintensiva respektive värdeextensiva sysselsättningar.

Segregationen mellan hög- och lågutbildade förstärks och konsolideras av förhållandet att ju större andel av befolkningen som har högre utbildning desto mer homogen tenderar familjebildningen att bli med avseende på utbildningsnivå. Högutbildade bildar par och skaffar barn med högutbildade – och lågutbildade med lågutbildade (Blossfeld & Timm 2003; Esping-Andersen 2009). Effekten av utbildningsmässigt segregerad parbildning med följande skillnader i föräldrars förutsättningar att forma familjen till en utvecklande och kognitivt stimulerande miljö under barnens första levnadsår, i kombination med skolsystem som allt mer brister i likvärdighet och förmåga att kompensera för ofördelaktig socioekonomi och familjekultur, befäster höga barriärer mellan de som befinner sig på solsidan och skuggsidan i kunskapssamhället. Det sociala arvet tar en kraftfull revansch efter perioden av ökad social rörlighet under 1900-talets andra hälft (Nilsson & Nyström 2012).

Samtidigt kan man anta att den digitala revolutionen och dess ombildning av den internationella arbetsfördelningen i ökad grad kommer att drabba även högutbildade och tidigare fredade yrken i de mogna ekonomierna. Det finns i dag digitala system för artificiell intelligens som med automatiserad medicinsk diagnostik och terapi kan ersätta en specialistläkare. I Kina utexamineras årligen 500 000 konkurrenskraftiga civilingenjörer. Det nya klassamhällets skrankor i Västvärlden må vara starka barriärer mot att de där nere tar sig upp, men synes när som helst kunna öppna falluckor för dem på ovasidan. Till bilden av stagnation, polarisering och splittring ska läggas en växande osäkerhet, som påverkar breda befolkningsskikt över stora delar av den socioekonomiska skalan. Vi tycks här snarare ha att göra med *knigh-*

tiansk osäkerhet av okända och oförutsägbara faror som plötsligt och oväntat kan slå till, än kalkylerbara och hanterliga risker.⁶

Vi vill påminna om Bernsteins analys ovan, där utvecklingen av en någorlunda stabil och sammanhållen medelklass av bättre betalda arbetare och lägre tjänstemän var en kritisk faktor för att ifrågasätta den marxistiska utarmningsteorin, med därtill hörande konsekvenser för förutsättningarna för en reformistisk politik. På det globala planet bekräftas hans kritik – men för Västvärldens del verkar den snarast ha förlorat sin tyngd. En djupt motsägelsefull bild av "det tjugoförsta århundradets kapitalism" avtecknar sig. Den manar till nytänkande kring reformismens hittillsvarande strategier.

Detta understryks ytterligare om vi flyttar blicken till det andra huvuddraget i klassamhällets förändring, det som handlar om överklassen, den ekonomiska eliten. Såväl Lakner och Milanovic (när det gäller inkomster) som Piketty (när det gäller förmögenhet) visar hur den översta procenten kapar åt sig en allt större del av värdetillväxten. De förra talar i sammanhanget om att det skett en "homogenisering" av den globala översta procenten superkapitalister. Med detta menar de att dessa har avlänkat sig från social eller politisk förankring i nationalstater eller geografiska regioner. De lever i en egen gränslös värld där det gamla uttrycket att "medborgarskap heter pengar" utgör en bokstavlig sanning.

Denna ekonomiska elit förfogar över väldiga finansiella värden, och de glimtar vi får av dessa individers voluminösa konsumtion må få oss att svindla över klassklyftornas djup. Om detta kan man föra resonemang om världens moraliska ordning, men i en mer kylslagen kalkyl måste man konstatera att även om de finansiella tillgångarna är enorma så är deras betydelse för den reala resursfördelningen och konsumtionsutrymmet i samhället begränsad. Marx har nog en poäng över Piketty i synen på att kapital till syvende och sist handlar om makt och inte om fysiska ting. Den ur strategisk synpunkt viktigaste aspekten av den rikaste procentens globala homogenisering är dess maktpolitiska verkningar.

Av störst betydelse är kanske att när ländernas finansoligarkier med globaliseringen lämnar de nationella sammanhangen, så finns det inte längre någon närvarande härskande ekonomisk elit för politiken och fackföreningsrörelsen att träffa kompromisser med av det slag som låg till grund för 1900-talets välfärdsstater och reglerade arbetsmarknader. De ekonomiska makterna är inte längre talbara, styr inte längre med "*voice*" utan med outtalade hot om "*exit*", investeringsflykt. Det synes som om samhällslivet allt mer tenderar att regleras av gränsoverskridande juridik för att undvika det-

---

⁶ *Knightiansk osäkerhet* är ett begrepp som går tillbaka på den amerikanske ekonomen Frank Knight och hans bok *Risk, Uncertainty, and Profit* (1921): "Osäkerhet måste förstås i en mening som radikalt skiljer sig från det välkända begreppet *Risk*, vilket det har aldrig varit korrekt separerat från... Risk innebär en kvantitet som är mottaglig för mätning medan osäkerhet inte är det ... Det finns långtgående och avgörande skillnader beroende på vilket av de två som är närvarande... En mätbar risk skiljer sig så långt från en omätbar att det i praktiken inte är en osäkerhet alls."

ta, och mindre av politisk kraftmätning mellan organiserade samhällsintressen.

I en nyligen publicerad rapport för Tankeverksamheten påpekade Colin Crouch att globaliseringen har förskjutit maktbalansen från nationella regeringar till internationella investerare (Crouch 2014). Slutsatsen är ju på intet vis originell. Många har påpekat att i detta ligger en försvagning av de mogna ekonomiernas tidigare ganska välfungerande demokratier och förmåga att svara mot väljarnas förväntningar.

Som reformister i de utvecklade industriländerna konfronteras vi alltså med en dubbel utmaning: dels en erodering av de breda klassallianser en sådan politik hittills kunnat stödja sig på, dels en förlorad position vid det "förhandlingsbord" där kompromisser som löser upp konflikter och förändra maktbalansen i samhället kunnat slutas.

Politiska konsekvenser – politiska utmaningar

Vi ser redan idag konturerna av de politiska konsekvenser som dessa utvecklingstendenser leder till. Minskat handlingsutrymme och politisk handlingsförlamning hos de etablerade partierna, inklusive socialdemokratin, i Europa, och motsvarande utveckling i USA, där demokrater och republikaner blockerar varandra; politisk frustration och minskad tilltro till etablerade politiska maktcentra och maktmedel i väljarkåren som helhet. Men den mest markanta reaktionen på båda sidor Atlanten har varit olika typer av kommunitära – man kan väl säga rentav upplysningsfientliga – rörelser: i USA kristna fundamentalister i *Tea Party*-rörelsen och i EU ett spektrum av högerpopulistiska, främlingsfientliga partier, några uttalat nynazistiska. Även om dessa rörelser anpassar sig till demokratin när de är i minoritet, så kan man ifrågasätta halten i deras demokratiska pålitlighet om de får makt. I Ungern vann det nationalistiska partiet *Fidesz* regeringsmakten efter en storseger i valet år 2010, och kan med egen två tredjedelsmajoritet i parlamentet ändra konstitutionen. Partiets ledare och Ungerns premiärminister Viktor Orbán säger sig nu vilja "avskaffa demokratin och införa en icke-liberal stat" (Bloomberg 2014-07-28) – och ikläder sig därmed rollen som försvarare av globaliseringens förlorare. I Sverige har Sverigedemokraterna mer än fördubblat sitt röstetal sedan 2010 års val och är nu tredje största parti i Riksdagen.

Lakner och Milanovic ställer i sammanhanget frågor som värda att begrunda. Om vi associerar demokrati med breda mellanskikt av bättre ställda yrkesarbetare och lägre tjänstemän, vad betyder det att dessa mellanskikt krackelerar med den allt skarpare polariseringen i Västvärlden – samtidigt som överklassen undandrar sig demokratiskt inflytande? Försvagas demokratin till förmån för plutokrati? Så långt landar de i samma fråga som Piket-

ty - men de ställer den på sin spets: Kommer ett Kina med stora och växande mellanskikt att i praktiken bli mer demokratiskt (om än i kanske andra former än den västerländska parlamentariska demokratin) än Förenta staterna med dess krympande mellanskikt och skarpa polarisering mellan fattiga och rika?

I EU samlade sig nyliberala krafter för en revansch av social nedrustning efter det uppenbara misslyckandet för 2000 års tämligen socialt ambitiösa Lissabonstrategi för att till år 2010 göra EU till världens mest dynamiska ekonomi (Nilsson & Nyström 2006). Men den politiska attacken kom av sig av finanskraschen år 2008 – dock fick Eurokrisen två år senare följderna som i krisländerna inte kan beskrivas som något annat än demokratin urholkning och välfärdsstatens nedmontering. I *Foreign Affairs* (118/2014) argumenterade nyligen John Micklethwait, chefredaktör för *The Economist*, och Adrian Wooldridge, tidningens ekonomiska redaktör, att nyliberalismen "vann debatten men förlorade verkligheten". Välfärdsstaterna finns ju fortfarande i allt väsentligt kvar som en kvarnsten om halsen på den västliga kapitalismen i kraftmätningen med Asiens tillväxtländer. Nu gäller det att ta nya tag och över hela jordklotet pressa tillbaka allt vad fackliga krav och välfärdsstater heter, menar Micklethwait och Wooldridge. Hoten mot demokratin kommer således inte bara underifrån i anti-liberala kommunitära reaktioner på globaliseringen - utan också från extremliberalism i etablissemangens finrum.

Utvecklingen i ett globalt perspektiv kan inte annat än välkomnas. Miljoner människor tar idag steget ur fattigdom in i ett relativt välstånd, som inte kan undgå att också positivt påverka deras politiska och kulturella "förmågor", för att knyta an till Amartya Sens *Capability approach*. I förlängningen kan konsolidering av en bred, global medelklass i vad vi tidigare kallade Tredje världen leda till en stabilisering av förhållandena i dessa delar av världen på en högre nivå av demokratisering och jämlikhet. Om vi emellertid inte vill att samma utveckling ska verka destabiliserande i "den rika världen" måste vi resa den klassiska socialdemokratiska politikens idéer om att binda samman breda folkliga klassintressen på en helt annan basis än förr.

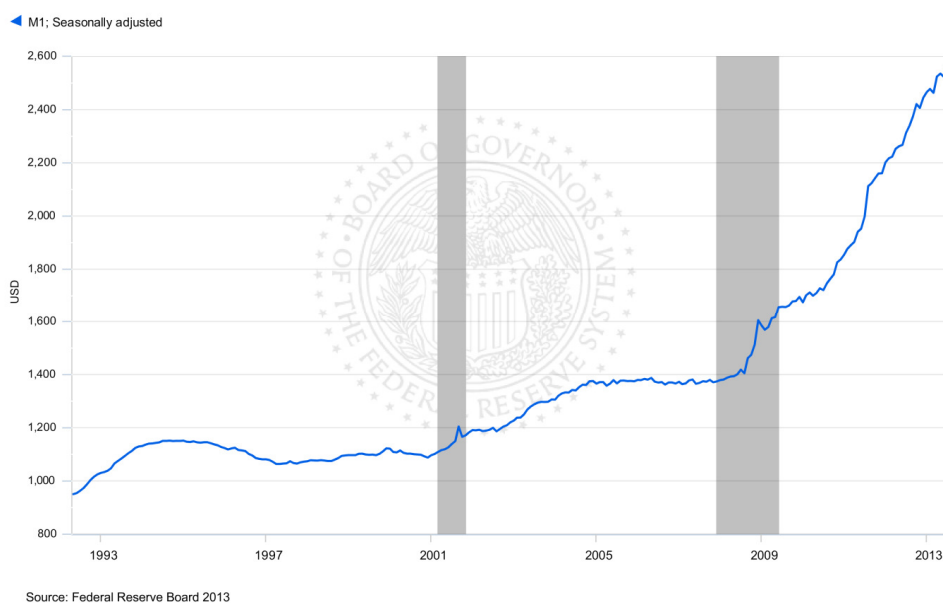
Även det Lakner & Milanovic kallar "homogeniseringen" av den översta procenten, dvs. att den ekonomiska eliten i världen inte längre är nationellt förankrad, kan ha en stabiliserande inverkan. När kapitalet släpper sina nationella bindningar kan detta ha en dämpande effekt på de mellanstatliga/regionala konflikter och rivaliteter som under hela 1900-talet gång på gång lett till krig, direkt eller via ombud, med åtföljande backlash för världshandel, transnationella investeringar och rörlighet över gränserna. Ett sådant perspektiv såg socialisterna öppna sig även under globaliserings-epoken kring förra sekelskiftet: en "ultraimperialism" skulle upphäva konkurrensen mellan stormakterna – en uppfattning som utsattes för en förödande kritik av Lenin, och där måste man ju mot bakgrund av 1900-talets historia ge honom rätt.

Hur står den frågan idag? Homogeniseringen av den globala överklassen till trots är den politiska makten fortfarande huvudsakligen koncentrerad till nationalstatsnivån, och därmed lever förutsättningarna för en politiskt driven rivalitet kvar. Pådriven av de påfrestningar som globaliseringens strukturomvandlingar gång på gång förorsakar, än i den ena delen av världen, än i den andra, torde den göra sig gällande även i det tjugoförsta århundradets kapitalism. "Globaliseringen" är ingen rätlinjig evolutionär process som obönhörligen rör sig i stadig takt i enahanda riktning.

Det är inte svårt att hitta exempel på hur globaliseringens krafter motverkas av stormaktsrivalitet av gammalt märke idag. Den pågående krisen i Ukraina bottnar i konflikten mellan Rysslands försök att etablera en "Euroasiatisk Union" och EU:s motsvarande försök att skapa ett "Östligt Partnerskap". På samma sätt har från Västs sida etablerats ett *Trans-Pacific Partnership* och ett *Transatlantic Trade and Investment partnership*, båda med utslutande av Kina och Ryssland. Motsvarande strävan efter ekonomisk alliansbildning sker från Kinas sida i Centralasien, och den kinesiska expansionen i Afrika möter motsvarande försök till kraftsamling från Väst. Det handlar om en mycket gammaldags rivalitet om råvaror, marknader och inflytelsesfärer. Efter förra sekelskiftet ledde sådant till att de globaliserande krafterna bröts under en period av 30 år (med förödande konsekvenser). Kan vi vara säkra på att detta inte sker igen?

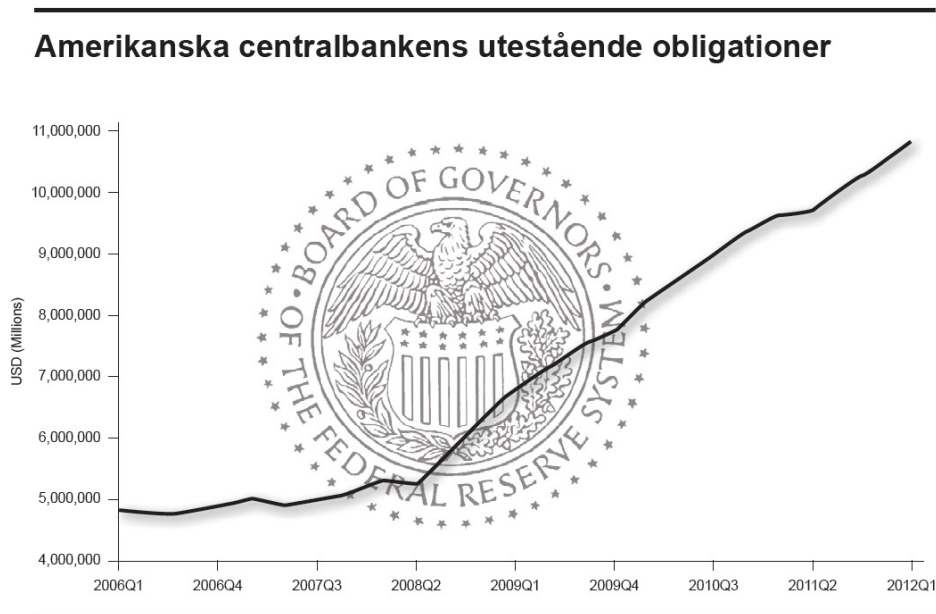
Den viktigaste och mest centrala kraften bakom en destabilisering av det internationella ekonomiska systemet som kan leda till en slags globaliseringens sammanbrott är utan tvivel de obönhörligt växande obalanserna mellan de två ledande ekonomiska makterna i världen idag – ett USA på nedgång och ett Kina på uppgång. Två diagram ger läget i blyxtbelysning.

Först mängden US-dollar i omlopp:

Sedelpressen har gått för fullt i USA sedan finanskraschen.

Det andra diagrammet visar ökningen av Förenta staternas obligations-skuld under samma period:

Källa: US Federal Reserve

Det är således sedelpress och lån som håller upp Västvärldens bålverk Förenta staterna. Hur länge? Och vad händer med de tillgångsvärden vars fördelning Piketty studerar om US-dollar krashar? Utan att överge den kritiska realismens skepsis mot bestämda och slutna framtidsbilder kan man konstatera att det nog finns skäl till att Kina sedan år 2009 på världsmarknaden har bytt amerikanska statspapper mot väldiga mängder guld (Bloomberg 2012-11-14). Även om kapital i sista hand är makt så kan det magasineras i fysiska ting när finansiella bubblor spricker.

Samtidigt ger hela den utveckling som våra båda källskrifter tecknar – Lakner & Milanovic och Pickett - anledning att fråga sig i vilken grad de tilltagande inkomst- och förmögenhetsklyftorna i kombination ekonomisk destabilisering (finanskrasch, eurokris) i Väst är en följd av marknadsekonomins fundamentala funktioner. Detta är ju vad Piketty menar då han hävdar att dessa systemets normala utvecklingskurva under 1900-talet hölls tillbaka av "externa faktorer" och därmed tillfälligt öppnade för demokratier och välfärdsstater. Eller är det snarare uttryck för Västerlandets nedgång i en tyngdpunktsförskjutning i den globala marknadsekonomi till folkrika länder i vad vi brukade kalla Tredje världen?

Det får nog tills vidare betraktas som en obesvarad fråga.

*

Vad betyder dessa resonemang för svensk socialdemokrati? Vi landar inte i en lista av slutsatser med följande reformförslag, utan vill snarare peka på det stora behovet av studier och analys. Världen håller på att förändras på ett omvälvande sätt – och en ny tid kräver ny politik.

Ibland sägs att svensk socialdemokrati inte har varit särskilt inriktad på teori och analys utan mer på praktiskt och pragmatiskt reformarbete. Men det är en sanning med modifikation. Den svenska arbetarrörelsens historia präglas av att man i brytningsperioder - när tiden ömsar skinn - har varit mycket framgångsrik i att på djupet analysera nya utvecklingstendenser och rörelsemönster - och lägga denna analys till grund för kommande decenniers reformpolitik, vilken just genom analysens höga kvalitet var hållbar under lång tid då man kunde rikta fokus på att hitta fungerande praktiska lösningar på utvecklingens utmaningar. Vi tänker på det kvalificerade och riktningsgivande analysarbete som kom till uttryck i Nils Karlebys *Socialismen inför verkligheten* på 1920-talet, makarna Myrdals *Kris i befolkningsfrågan* på 1930-talet och Rudolf Meidners och Gösta Rehns *Struktur-omvandlingen och fackföreningsrörelsen* i början på 1950-talet, för att nämna några av de viktigaste exemplen.

I samtliga fall handlade det om radikala omprövningar av tidigare intagna ståndpunkter och verklighetsuppfattningar, då utvecklingen hade tagit en annan väg än den väntade. I boken *Vad är socialdemokrati?* menar Ingvar Carlsson och Ann-Marie Lindgren (2012) att denna beredskap till radikal politisk omprövning inte bara är en del av den moderna socialdemokratins väsen utan också förklaringen till dess framgångsrika bygge av välfärdsstaten under 1900-talet.

Kanske är vi där igen.

o O o

Referenser

- Acemoglu, D. & Robinson, J.A. (2014), "The Rise and Fall of General Laws of Capitalism", *MIT Department of Economics Working paper*
- Baum-Snow, N. & Pavan, R. (2010), *Inequality and City Size*, Rochester: University of Rochester
- Blossfeld, H-P. & Timm, A. (2003), *Who marries whom? Educational Systems as Marriage Markets in Modern Societies*, Dordrechts: Kluwer Academic Publishers
- Carlsson, I. & Lindgren, A-M. (2012), *Vad är socialdemokrati*, Stockholm: Tiden (första upplaga 1974)
- Crouch, C. (2014), *Från defensiv till offensiv och framåtsyftande socialdemokrati*, Göteborg: Tankeverksamheten
- DRC/World Bank (2012), *China 2030. Building a Modern, Harmonious and Creative High Income Society*, Washington
- Esping-Andersen, G. (2009), *The Incomplete Revolution. Adapting Welfare States to Women's New Roles*, Cambridge: Polity Press
- Gustafsson, B., Li, S. & Sicular, T. (2008), *Inequality and Public Policy in China*, Cambridge: Cambridge University Press
- Jansson, J.O. (2008), *Tjänstesektorn och skattepolitiken*, Stockholm: Globaliseringsrådet
- Jonsson, S. (2012), "Globala värdekedjor och tillväxtpolitik – en översikt", *Rapport från Myndigheten för tillväxtpolitisk utvärdering och analys* [007]
- Lakner, C. & Milanivic, B. (2013), "Global Income Distribution", *World Bank Policy Research Working Paper* [6719]
- Knight, F. H. (1921), *Risk, Uncertainty, and Profit*, Boston, MA: Hart, Schaffner & Marx
- Nilsson, A. & Nyström, Ö. (2006), efterskrift till Sapir, A., "Globaliseringen och Europas olika sociala modeller", *Meddelanden från LO Göteborg*
- Nilsson, A. & Nyström, Ö. (2012), *Jämlikhetsnormen*, Göteborg: Tankeverksamheten/ABF
- Nilsson, A. & Nyström, Ö. (2014), *Det polytekniska bildningsidealet och den tredje industriella revolutionen*, Göteborg: Tankeverksamheten
- OECD (2010), "China", *Economic Surveys*, Paris
- Piketty, T. (2013), *Le Capital au XXIe siècle*, Paris: Éditions du Seuil (engelsk översättning *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard: Belknap Press 2014)
- Pressman, S. (2007), "The Decline of the Middle Class: An International Perspective", *Journal of Economic Issues*, [16(1)]
- Steger, M. (1997), *The Quest for Evolutionary Socialism: Eduard Bernstein and Social Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press

Utgivna rapporter

- ▶ Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Ny strategi för jämlikhet* (sept. 2011)
- ▶ Anna Johansson, *Obligatorisk valfrihet? – Nej tack!* (okt. 2011)
- ▶ Gösta Esping-Andersen, *Att investera i barn och utjämna livschanser* (nov. 2011)
- ▶ Sofia Jonsson, *Trafficking i Europa* (jan. 2012)
- ▶ Erik Bengtsson, *Varför är fackföreningsrörelsen så svag i USA?* (jan. 2012)
- ▶ Johan Lönnroth, *Fragment av en hegeliansk historieskrivning över nationalekonomin från svensk horisont* (febr. 2012)
- ▶ Roland Kadefors, *Jobba till 75? Om ålder, arbete och pensionering* (mars 2012)
- ▶ Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Ungdomsarbetslöshet i Sverige och Leerwerkpflicht i Nederländerna* (april 2012)
- ▶ Anna-Lena Lodenius & Mats Wingborg, *Arbetarrörelsen och hotet från högerpopulisterna* (april 2012)
- ▶ Erik Bengtsson, Jack Rolka och Fredrik Ståhle, *Arbetsmiljörapport* (maj 2012)
- ▶ David Ljung, *Nya tider – nya jobb. Utmaningar och utvecklingsvägar i jobbpolitiken* (juni 2012)
- ▶ Kerstin Littke, *Förutsättningar för framtidens livslånga lärande i Sverige* (juni 2012)
- ▶ Anders Nilsson, *Underbara dagar framför oss. Om sociala investeringsstrategier med barnperspektiv* (Storstadsrapport för Almedalen på uppdrag av Arbetarekommunerna i Stockholm, Göteborg och Malmö, juli 2012)
- ▶ Christer Thörnqvist & Charles Woolfson, *Upphandlingar och nerköp. Om lagstadgad social dumpning i byggbranschen* (sept. 2012)
- ▶ Anna Johansson & Johan Büser, *Ett förslag till socialdemokratisk handlingslinje mot riskkapitalister i välfärden* (okt. 2012)
- ▶ David Ljung, *Är vi smarta nog för de nya jobben?* (nov. 2012)
- ▶ Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Dags att skrota "Full sysselsättning"?* (nov. 2012)
- ▶ Anders Nilsson, *Nystartzoner – möjligheter, hot eller retoriskt slag i luften?* (nov 2012)
- ▶ Delvin Arsan, Tor Gustafsson och Stig-Björn Ljunggren, *Gläntan i skogen – om socialdemokratins utmaningar i en ny tid* (dec. 2012)
- ▶ Erik Bengtsson, Sören Mannheimer, Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Att skifta överskottet i bytesbalansen till inhemska investeringar* (jan 2013)

- ▶ Ingvar Johansson, *Välfärdskapitalism med jämlikhetsnorm* (febr. 2013)
- ▶ Gösta Esping-Andersen, *Jämlikhet med en lycklig bourgeoisie. Den socialdemokratiska vägen till jämlikhet* (mars 2013)
- ▶ David Ljung, *Har vi råd att inte satsa mer på ökad jämställdhet?* (mars 2013)
- ▶ Lars Ag, Bo Elmgren, Helmuth Föll, Sune Gidgård & Stig Lahti, *Arbetsförsäkring åt alla!* (april 2013)
- ▶ Paul S. Adler, *Det dynamiska förhållandet mellan kodifierad och icke-kodifierad kunskap* (april 2013)
- ▶ Anders Nilsson, *Att förstå världen* (juli 2013)
- ▶ Sandrine Bony m.fl., *Koldioxid och klimat: perspektiv på en vetenskaplig bedömning* (aug. 2013)
- ▶ Erik Bengtsson, Jack Rolka & Fredrik Ståhle, *Organisera eller rekrytera? En rapport om facklig förnyelse* (sept. 2013)
- ▶ David Ljung, *Kina – risk eller räddning för jobben i Sverige och Europa?* (nov. 2013)
- ▶ Anna Johansson m.fl., *Tre texter om skolan* (dec. 2013)
- ▶ Sheri Berman, *Socialdemokratin och skapelsen av allmänintresset* (jan. 2014)
- ▶ David Ljung, *Vad kan vi vinna på att göra de sjuka jobben friska?* (mars 2014)
- ▶ Johan Lönnroth & Jimmy Sand, *Den svenska vänsterns historia* (april 2014)
- ▶ Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Den polytekniska bildningstraditionen och den tredje industriella revolutionen* (maj 2014)
- ▶ Colin Crouch, *Från defensiv till framåtsyftande socialdemokrati* (juni 2014)

Rapporterna finns att ladda ner kostnadsfritt i pdf-format från: www.tankeverksamheten.se. Skicka din e-postadress till redaktion@tankeverksamheten.se får du utan kostnad kommande rapporter i din e-postlåda

- ▶ TANKEVERKSAMHETEN/ABF HAR ÄVEN GIVIT UT BOKEN *Jämlikhetsnormen* av Anders Nilsson och Örjan Nyström (sept. 2012)

Cirka 249 kr. Finns att beställa från bl.a. AdLibris och Bokus på nätet. Organisationer inom arbetarrörelsen och folkbildningen erbjuds rabattpris om 169 kr vid beställning av minst fem exemplar direkt från Tankeverksamheten. Gratis studiehandledning finns på hemsidan.

Det ser ut som om vi har en socialdemokratisk regeringsbildare igen. Men det är en starkt försvagad arbetarrörelse och ett svårt parlamentariskt läge. Utifrån bl.a. Thomas Pikettys *Kapitalet i det 21:a århundradet* och en Världsbanksrapport om förändrad inkomstfördelning i världen diskuterar Anders Nilsson och Örjan Nyström samhällsförändringar som ställer socialdemokratin inför nya utmaningar.

Ansvarig utgivare: Ann-Sofie Hermansson
www.tankeverksamheten.se
redaktion@tankeverksamheten.se

ISBN 978-91-87077-37-1